

Brocki, Zygmunt

"Nazwa miejscowa Żerań", Witold Taszycki, "Poradnik Językowy", 1968 :
[recenzja]

Rocznik Mazowiecki 3, 473-474

1970

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

przyrównania niezrozumiałego z upływem czasu nazwiska *Powęski* (jego podstawa bowiem była już niejasna) do dobrze zrozumiałego dawnym Po-

lakom wyrazu pospolitego *pawęza*, oznaczającego tarczę.

Z. Brocki

Eugeniusz Mośko, *O nazwach Płock i Pelteu*. „Język Polski” t. XLVIII (1968), s. 216—225.

Wymienione w tytule artykułu E. Mośki nazwy niemal powszechnie uchodzą w nauce za zapożyczenia z języka germańskiego, „co od dawna — jak pisze autor — powinno budzić zdziwienie”. Poglądu takiego nie formułuje prof. J. Otrębski: z jego pracy o nazwie mazowieckiego miasta *Pultusk* (zamieszczony w: „Opuscula C. Tymienieki septagenario dedicata”, Poznań 1959) można wywnioskować, że przyjmuje on jedynie, iż słowiańskie nazwy: *Pultusk* (od nazwy rzecznej *Pelteu*), *Plock*, *Połock* itp., zawierające pierwiastek *pelt-*, są prapokrewne z niemiecką nazwą rzeczną *Fulda*, *Folda*, w której tkwi pierwiastek *poht-*. Pierwszym uczonym, który zakwestionował germańskość nazwy *Pelteu*, jest

prof. M. Rudnicki (1951 r.): zestawia ją z takimi nazwami, jak *Go-pło*. E. Mośko w obecnie referowanym artykule właśnie rdzeń *pło-* widzi w nazwie *Plock*. Rdzeń ten występuje w rzeczownikach związanych z żywiołem wodnym, np. wyraz *płonia* znaczy przestrzeń wodną nie zamarzającą (tu się autor powołuje na artykuł Z. Brockiego pt. „O kilku wyrazach, których podstawą jest *pło-*”, „Poradnik Językowy”, 1965). *Plock* leży nad Wisłą, która w tym miejscu szeroko toczy swe wody przez równiny Mazowsza, stąd więc nazwa oparta na tym pierwiastku nie dziwi.

Z. Brocki

Witold Taszycki, *Nazwa miejscowa Żerań*, „Poradnik Językowy” (1968), s. 117—119.

Są w Polsce trzy miejscowości o nazwie *Żerań*, wszystkie na Mazowszu. Dwie z nich, wsie: *Żerań Duży* i *Żerań Mały*, leżą w powiecie ostrołęckim, trzeci to osada w obrębie Warszawy. Jeszcze w XVI w. nazwa tych miejscowości brzmiała *Żyran*. Objasnieniem *Żerani* ostrołęckich zajął się w 1957 r. K. Zierhoffer w książce pt. Nazwy miejscowe północnego Mazowsza. Mianowicie objaśnił tę nazwę jako pochodzącą od zrekonstruowanej przez niego nazwy osobowej *Żyran*, która mogła być zdrobniałą czy pieszczotliwą formą staropolskich imion dwuczłonowych, takich jak *Żyrostaw*,

Domązyr, *Sobieży* itp. W cytowanym wyżej artykule prof. W. Taszycki dodaje do tego, że przytoczone imiona oparte są na staropolskim wyrazie *ży*, znaczącym: pokarm, strawa (dziś *żer*). A więc imiona te oznaczały zapobiegliwego gospodarza, który dba o żywność dla swoich.

Prof. Taszycki pisze dalej, że w strukturze słowotwórczej nazwy osobowej *Żyran* nie ma nic osobliwego: jest to twór z przyrostkiem *-an*, taki sam jak imiona: *Ciechan*, *Niegan*, *Wojan* itd., od *Ciechoślaw*, *Niegostaw*, *Wojciech*. Urobiona od nazwy osobowej *Żyran* nazwa miejscowa *Żyran*, dziś

Zerań, jest przymiotnikiem dzierzawczym, oznaczała kiedyś skrawek ziemi stanowiący własność człowieka, który się nazywał *Żyran*.

Autor wskazuje również, że nazwa miejscowa *Zerań* nie ma związku — choć się tak może wydawać — z dialektycznym wyrazem pospolitym *żerać*

(jest to forma częstotliwa od *żreć*), od którego Maria Konopnicka utworzyła rzeczownik *żeranie* (użyła go w „Panu Balcerze w Brazylii”: „Patrzę, na głębokim *żeraniu* stadko bawołów się pasie”), mający w jej mniemaniu znaczyć: żerowisko.

Z. Brocki

Walenty Dobrzyński, *Nazwy terenowe we wsi Adamowo w powiecie mławskim*, (w:) „Studia językoznawcze poświęcone profesorowi doktorowi Stanisławowi Rospondowi”, Wrocław 1966, s. 343—347.

Wymieniony wyżej niewielki artykuł przedstawia nazwy terenowe, tj. nazwy nie zamieszkanego obiektów w Adamowie, wsi w powiecie mławskim. Obszar jej gruntów liczy ok. 250 ha, a więc jest to obszar niewielki. Do chwili scalenia gruntów w Adamowie w 1936 r. nazwy terenowe były znane i używane przez wszystkich mieszkańców. Obecnie prawie nikt już się nimi nie posługuje, gdyż po scaleniu gruntów stały się one niepotrzebne.

Autor zebrał w tej wsi 15 nazw. W artykule swym przedstawił je w formie dialektycznej. Tutaj podamy je w postaci literackiej. Oto one:

Glinówki — była to nazwa niewielkiej części pastwiska, gdzie wybierano glinę; *Górki* — nazwa sporego obszaru pól położonych na niewielkich wzniesieniach; *Góry* — nazwa lasu rosnącego na znacznych wzniesieniach w północnej części gruntów wsi; *Jałowce* — dawna nazwa pola, gdzie kiedyś rosły chyba krzewy jałowca, lecz dzisiaj nie ma po nich śladu; *Ogrody* — pola w pobliżu wsi, gdzie uprawiano warzywa, wczesne ziemniaki, niekiedy pszenicę, gdyż ziemia była tutaj stosunkowo urodzajna; *Ostrówek* lub *Ostrupek* — kępa krzewów i drzew rosnących na polu w pobliżu rzeki (nie ma po nich dzisiaj śladu); *Psyca* — nazwą tą określano niewielkie kawałki pól ciągnących się w poprzek większe-

go kompleksu lasów w północnej części obszaru gruntów; oparta na wyrazie *przeć*, *przeća*, znaczącym: zagon poprzeczny; *Wądoły* — nazwa niewielkiego obszaru nieużytków tuż za wsią, gdzie wybierano piasek (posypywano nim wymytą podłogę w izbach), obecnie teren ten jest już wyrównany; *U Dębowego Ksza* — nazwa pól rozciągających się w kierunku rzeki, nad którą rosły karłowate dęby; *U Gościńca* — pola w pobliżu głównej drogi wiodącej z miasteczka Radzanowa do Strzegowa i dalej do Ciechanowa przez Niedzbórz (tędy zapewne jechał bohater „Krzyżaków” Sienkiewicza, Jurand ze Sychowa, którego w pobliżu Ciechanowa zasypał śnieg; gościńca dziś tu nie ma, w 1964 r. zbudowano tutaj drogę bitą, którą popularnie nazwano *asfaltówką*); *U Olszowego Ksza* — nazwa pól sąsiadujących z polami *U Dębowego Ksza*, do dzisiaj są tu niewielkie skupiska olchy; *Pod Breginiami* — nazwa dawnego pastwiska graniczącego z gruntami wsi Breginie w południowo-zachodniej części gruntów Adamowa; *Pod Staregubami* — pola leżące w pobliżu wsi Staroguby; *Pod Trzcincem* — pola w pobliżu wsi Trzciniec; *Cupel* — nazwa dawnego pastwiska w kształcie klina przylegającego w północno-zachodniej części obszaru ziem Adamowa do gruntów wsi Chądziny, wywodząca się z niem. *Zipfel* (= ko-